

HUGO ALFVÉN
1872–1960

Elegie
Vid Emil Sjörgrens bår

Elegy
At the Bier of Emil Sjögren

Källkritisk utgåva av/Critical edition by Finn Rosengren

Levande musikarv och Kungl. Musikaliska Akademien

Syftet med Levande musikarv är att tillgängliggöra den dolda svenska musikskatten och göra den till en självklar del av dagens repertoar och forskning. Detta sker genom notutgåvor av musik som inte längre är skyddad av upphovsrätten, samt texter om tonsättarna och deras verk. Texterna publiceras i projektets databas på internet, liksom fritt nedladdningsbara notutgåvor. Huvudman är Kungl. Musikaliska Akademien i samarbete med Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik.

Kungl. Musikaliska Akademien grundades 1771 av Gustav III med ändamålet att främja tonkonsten och musiklivet i Sverige. Numera är akademien en fristående institution som förenar tradition med ett aktivt engagemang i dagens och morgondagens musikliv.

Swedish Musical Heritage and The Royal Swedish Academy of Music

The purpose of Swedish Musical Heritage is to make accessible forgotten gems of Swedish music and make them a natural feature of the contemporary repertoire and musicology. This it does through editions of sheet music that is no longer protected by copyright, and texts about the composers and their works. This material is available in the project's online database, where the sheet music can be freely downloaded. The project is run under the auspices of the Royal Swedish Academy of Music in association with the Music and Theatre Library of Sweden and Svensk Musik.

The Royal Swedish Academy of Music was founded in 1771 by King Gustav III in order to promote the composition and performance of music in Sweden. Today, the academy is an autonomous institution that combines tradition with active engagement in the contemporary and future music scene.

www.levandemusikarv.se

Huvudredaktör/Editor-in-chief: Anders Wiklund
Notgrafisk redaktör/Score layout editor: Anders Högstedt
Textredaktör/Text editor: Edward Klingspor

Levande musikarv/Swedish Musical Heritage
Kungl. Musikaliska akademien/The Royal Swedish Academy of Music
Utgåva nr 2228/Edition No. 2228
2022
Notbild/Score: Public domain. Texter/Texts: © Levande musikarv
ISMN 979-0-66166-725-4

Levande musikarv finansieras med medel från/Published with financial support from Kungl. Musikaliska akademien, Kungl. Vitterhetsakademien, Marcus och Amalia Wallenbergs Stiftelse, Statens Musikverk, Riksbankens Jubileumsfond, Barbro Osher Pro Suecia Foundation, Riksantikvarieämbetet och Kulturdepartementet.
Samarbetspartners/Partners: Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik.

Orkester/Orchestra

Flauto I, II, III
Oboe I, II
Corno inglese
Clarinetto I, II, III in A
Clarinetto basso in A*)
Fagotto I, II
Contrafagotto
Corno I, II, III, IV in F
Tromba I, II, III in E
Trombone I, II (tenori)
Trombone III (basso)
Tuba
Timpani
Gong-gong
Celesta
Arpa
Violini I
Violini II
Viole
Violoncelli
Contrabassi

*) I stämuppsättningen ingår även en basklarinettsämma noterad i B i g-klav.
The orchestral material also includes a Bass clarinet part written in Bb in treble clef.

Elegie (Vid Emil Sjögrens bår)

Den inledande satsen i 3/8 takt utgöres av
Emil Sjögrens sång: "Saa ständsed og der den Blodets Strøm."

Tondikt för orkester

Hugo Alfvén, Op. 38 (1872–1960)

Cor. (F)

Tr. (E)

Tbn. e Tuba

Tim.

Arpa

2

Violin I: eighth-note chords, dynamic *mf*, *arco*. Violin II: eighth-note chords, dynamic *mf*, *arco*. Viola: eighth-note chords, dynamic *mfsf*, *arco*, *sf*, *dim.*. Cello: eighth-note chords, dynamic *mf*, *arco*. Double Bass: eighth-note chords, dynamic *mf*.

2

60

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cor. (F)

Cel.

Arpa

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

p

I.

dim.

pp

pp

dim.

pp

dim.

I.

III.

pp

solo

p

tutti divisi con sord. *pp*

solo

p

tutti divisi con sord. *pp*

solo con sord. espress.

p

dim.

tutti con sord. *pp*

solo con sord. espress.

p

dim.

tutti con sord. *pp*

p

dim.

pp

p

dim.

pp

67

Fl.

Ob.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cor. (F)

Cel.

Arpa

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

6

dolce

pp

pp

pp

pp

pp

pizz.

74

Fl. *mf*

Ob. *p*

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag. II.

Cfag. *p*

Cor. (F) IV.

Cel. *mf*

Arpa

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb. arco

7

f

f

f

f

f

ppp

f

f

f

f

f

f

f

f

ppp

ppp

ppp

ppp

ppp

ppp

82

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cfag.

Cor. (F)

Tr. (E)

Tbn. e Tuba

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

a 2

II.

I.

IV.

a 2

8

Più mosso $\text{♩} = 60$

91

Fl.

Ob. a 2
mf

C. ingl.
mf

Cl. (A)
 pp f sf sf

Cl. basso (A)
pp f sf sf

Fag. I.
p f sf sf

Cfag. p f sf sf

Cor. (F)
 f sf f sf

Tr. (E)
mf f mf f

Tbn. e Tuba
f

Più mosso $\text{♩} = 60$

Vl. I
p pp senza sord. f

Vl. II
p pp senza sord. f

Vle
p pp senza sord. f div.

Vc.
p pp senza sord. f

Cb.
p pp f

100

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cfag.

Cor. (F)

Tr. (E)

Tbn. e Tuba

Tim.

rit. a tempo 9

sf più f

sf *sf* *sf più f a 2*

sf *sf* *più f*

sf *sf* *sf più f*

sf *sf* *sf più f*

sf *sf* *sf più f a 2*

sf *sf* *più f*

sf *sf* *sf più f a 2*

sf *sf* *più f*

f *sf* *sf* *II.* *sf*

f *sf* *sf* *più f*

p *f* *rit. a tempo 9*

Vi. I

Vi. II

Vle

Vc.

Cb.

più f

più f

più f

sf più f

sf più f

sf più f

114 **10**

stent. a tempo

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cfag.

Cor. (F) *ff*
a 2
ff pesante

Tr. (E) *ff pesante*

Tbn. e Tuba *ff pesante*

Timp. *ff*

VI. I **10** stent. a tempo

VI. II

Vle *ff pesante*

Vc. *ff pesante*

Cb. *ff pesante*

116 a 2 stent. a tempo

Fl. ff pesante

Ob. ff pesante

C. ingl. ff pesante

Cl. (A) ff pesante

Cl. basso (A) ff pesante

Fag. ff pesante

Cfag. ff pesante

Cor. (F) III. ff sff

IV. ff sff

a 2 ff sff

Tr. (E) ff sff

Tbn. e Tuba ff sff

Timp. ff ff f

Gong ||

stent. a tempo

11 Agitato

Vl. I ff

Vl. II ff

Vle ff

Vc. ff

Cb. ff

131 **Tempo I** **12**

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cor. (F)

Cel.

Arpa

132 **Tempo I** **12**

VI. I

VI. II

Vle

Vc.

Cb.

145 a 2

Fl.

Ob.

C. ingl.

Cl. (A)

Cl. basso (A)

Fag.

Cfag.

Cor. (F)

Tr. (E)

Tbn. e Tuba

Arpa

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

170

a 2

Fl.

Ob.

Cl. (A)

Fag.

Cor. (F)

Timpani

Gong

Cel.

Arpa

17

(ord.)

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

178

Fl.

Cl. (A)

Fag.

Cor. (F)

Timp.

Cel.

Arpa

Vl. I

Vl. II

Vle

Vc.

Cb.

Hugo Alfvén

Hugo Alfvén är en av Sveriges mest spelade tonsättare – en ställning som han fick ganska tidigt i sin karriär och som han behållit efter sin bortgång. Den ställningen vilar inte minst på att han skapade veritabla repertoarverk inom flera kompositionsområden: rapsodin *Midsommarvaka* för orkester, folkvisebearbetningar som ”Uti vår hage” för kör och ”Saa tag mitt hjerte” för röst och piano.

Hugo Alfvén föddes 1872 i Stockholm. Tidigt faderlös uppfostrades han och fem övriga syskon av modern som hade en matvaruaffär. Han började spela piano, men övergick snart till violin. Han antogs 1887 för studier i violinspel och harmonilära vid Musikkonservatoriet, misslyckades något senare att komma in i kompositionsklassen och tog i stället lektioner för Johan Lindgren.

Hugo Alfvén anställdes 1890 som andreviolinist i Hovkapellet, men hade då redan inlett sin bana som tonsättare. Från 1897 vistades han på stipendiemedel långa perioder utomlands för studier och kompositionarbete. De återkommande utlandsvistelsen upphörde 1910, då Hugo Alfvén utnämndes till *director musices* vid Uppsala universitet. Han innehade den tjänsten till sin pensionering. I Uppsala ledde han Akademiska kapellet, manskören Orphei drängar, men också den blandade kören Allmänna sången.

Efter sin pensionering flyttade Hugo Alfvén till Leksand, en ort som han tidigt kom i kontakt med och som han sommarbodde i under Uppsalaåren. Han avled i Leksand 1960.

Hugo Alfvéns genombrott som tonsättare kom med uruppförandet av andra symfonin 1899. Med rapsodin *Midsommarvaka* från 1903 breddade han sin publik. Fastän han skrev orkesterverk långt upp i åren – sammanlagt fem symfonier, tre rapsodier, två baletter, uvertyrer och sviter samt ett flertal kantater – behöll han sitt senromantiska ideal med stor instrumental prakt, bärande melodier och sofistikerad harmonik.

Under åren i Uppsala gjorde han många tonsättningar för både manskör och blandad kör, i regel inför en stundande konsert. Hans publikvinnande folkvisebearbetningar har blivit särskilt älskade.

Alfvén komponerade också åtskilliga verk för röst och piano – allt från högdramatiska sånger till sådana som mer liknar visor. Alfvéns vokalverk ingår tillsammans med sånger av Emil Sjögren, Wilhelm Stenhammar och Wilhelm Peterson-Berger i en sedan länge klassisk svensk repertoar.

© Gunnar Ternhag, Levande musikarv

Elegie

Av titeln att döma komponerade Hugo Alfvén sin *Elegie (vid Emil Sjögrens bår)* till organisten och tonsättaren Emil Sjögrens begravning i Johannes kyrka i mars 1918. Men verket skrevs inte till det tillfället, utan till Kungl. Musikaliska Akademiens högtidsdag den 18 oktober 1918 som till stora delar ägnades Sjögrens minne. Kompositionens titel hänvisar i stället till den sorg och de tankar som fylldes Alfvén under begravningsgudstjänsten.

Tondikten är skriven för fullstor orkester, ett format som den kammarmusikinriktade Sjögren själv för övrigt aldrig komponerade i. Den har nästan karaktären av en långsam sats i en större symfoni – så högt syftande och så utvecklat är Alfvéns partitur. Skillnaden i skala mellan den ståtliga minnesmusiken över Sjögren och Sjögrens egna intima verk är påfallande.

Elegien består egentligen av två delar. Kompositionen inleds med ett orkesterarrangemang av Emil Sjögrens allvarliga sång ”Saa standsed og der den Blodets Strøm” från 1892. J. P. Jacobsens koncentrerade text beskriver tankar inför en avlidens kropp, en text som står i samklang med verkets titel. Arrangemanget är mycket troget Sjögrens komposition för röst och piano. En kort cesur annonserar att Alfvéns egen musik som utgör verkets större del tar vid.

Hugo Alfvéns del är självständig i förhållande till Sjögrens sång, men inte mera fristående än att verket fortsätter i samma tempo och i samma taktart. Tydligaste förbin-

delsen är ändå att den rytmiska figur som börjar sången – två långsamma slag, där det första betonas – tas upp av Alfvén och upprepas vid flera tillfällen. Ett slags förstorade hjärtslag som kanske skulle påminna om den levande vännen Sjögren som Alfvén känd sedan 1890-talet.

Stämningen vid begravningen återkallas med låga stråkar och lägt bleckblås. Dämpad sorg domineras naturligt nog uttrycket, men känslorna ste格ras ett stycke in i verket, då hela den stora orkestern förenas i ögonblick av förtvivlan, också det får man föreställa sig härror från akten i Johannes kyrka. Satsen går därefter tillbaka till den inåtvända sorgen och avslutas i stillhet.

© Gunnar Ternhag, Levande musikarv

Hugo Alfvén

Hugo Alfvén is one of Sweden's most performed composers – a position he received quite early in his career and that has perpetuated since his decease. This position rests not least on the fact that he created veritable repertoire works in several compositional styles: the orchestral rhapsody *Midsommarvaka* (Midsummer Vigil) and folk song adaptations such as 'Uti vår hage' for choir and 'Saa tag mitt hjerte' for voice and piano.

Hugo Alfvén was born in Stockholm in 1872. Fatherless at a young age, he was raised together with his five siblings by his mother, who owned a grocery store. At first he began playing the piano, but quickly switched over to the violin. In 1887 he was accepted to the Royal Conservatory of Music in Stockholm for studies in violin performance and harmony. Later, failing entry to the composition studies class, he began taking private lessons from Johan Lindegren.

In 1890, Hugo Alfvén began employment as second violinist with the Royal Court Orchestra, but by then he had already had already been treading a new path as composer. Funded by grants, in 1897 he began to pursue further studies and compose for extended periods abroad. These reoccurring foreign visits halted in 1910, when Hugo Alfvén was named *director musices* at Uppsala University. He kept this position until he retired. In Uppsala he led the Academic Orchestra, the Orphei Drängar male choir, and the Allmänna Sången mixed choir.

After retirement, Hugo Alfvén moved to Leksand, a place he had come in contact with early on, and which had been his summer abode during his many years in Uppsala. He died in Leksand in 1960.

Hugo Alfvén's breakthrough as a composer came with the premier of his Second Symphony in 1899. His audience expanded rapidly through performances of his orchestral rhapsody *Midsommarvaka* from 1903. Although he wrote orchestral works until late in life – a total of five symphonies, three rhapsodies, two ballets, overtures, suites and several cantatas – he retained his late romantic idiomatic style with great instrumental splendour, sustaining melodies and sophisticated harmonies.

Throughout his years in Uppsala, he wrote many compositions for both male and mixed choirs – usually for upcoming concerts. His popular folk song adaptations have become particularly beloved.

Alfvén also composed numerous works for voice and piano – everything from dramatic art songs to those more resembling folk tunes or ballads. Together with songs by Emil Sjögren, Wilhelm Stenhammar and Wilhelm Peterson-Berger, Alfvén's vocal works are an intrinsic part of the traditional classic Swedish repertoire.

He was a member of the Kungliga Musikaliska akademien (Royal Academy of Music).

© Gunnar Ternhag, Levande musikarv
Trans. Thalia Thunander

Elegy

Judging by the title, Hugo Alfvén composed his *Elegie (vid Emil Sjögrens bår)* (Elegy (At the Bier of Emil Sjögren)) for the organist and composer Emil Sjögren's funeral in Sankt Johannes kyrka (St. John's church) in March 1918. However, the work was not written at that time, but for a fete at the Kungliga Musikaliska akademien (the Royal Swedish Academy of Music) on October 18, 1918, which was largely dedicated to Sjögren's memory. The title of the composition instead refers to the grief and the thoughts that filled Alfvén during the funeral service.

The tone poem is written for a full-size orchestra, a format, by the way, in which the chamber music-oriented Sjögren himself never composed. Alfvén's score is so developed and aims so high that it almost has the character of a slow movement from a larger symphony. The difference in scale between this stately memorial music composed for Sjögren and Sjögren's own intimate works, is striking.

The elegy actually consists of two parts. The composition begins with an orchestral arrangement of Emil Sjögren's sombre song "Saa standsed og der den Blodets Strøm" from 1892. The focused text by J. P. Jacobsen describes thoughts that manifest themselves while standing beside the body of a deceased, a text that is in harmony with the work's title. The arrangement is very faithful to Sjögren's composition for voice and piano. A short caesura announces that Alfvén's own music, which is the larger part of the work, will take over.

Hugo Alfvén's own musical contribution stands independently from Sjögren's song, however the work remains connected in that it continues at the same tempo and in the same time signature. The clearest link, however, is that the rhythmic figure that begins the song - two slow beats, where the first is emphasised - is picked up by Alfvén and repeated on several occasions. A kind of enlarged heartbeat that could be reminiscent of that living friend, Sjögren, whom Alfvén had known since the 1890s.

The atmosphere at the funeral is recalled with low strings and low brass. Subdued grief naturally dominates the expression, but the emotions increase a bit into the work, as the whole large orchestra is united in moments of despair, and this too can be imagined to have derived from the funeral service in Sankt Johannes kyrka. The movement then returns to internalised feelings of grief, and ends in silence.

© Gunnar Ternhag, Levande musikarv
Trans. Jill Ann Johnson

Kritisk kommentar

Källmaterial

Autografer

A1 Huvudkälla. Uppsala Universitetsbibliotek. Partitur. Försättsblad, titelsida och 23 notsidor (2–24).

På försättsbladet står följande: "Elegie / (Vid Emil Sjögrens bår) / Tondikt för orkester / av / Hugo Alfvén / op. 38 / Partitur."

På titelsidan står följande: "Vid Emil Sjögrens bår / Tondikt för orkester / av Hugo Alfvén / op. 38 / Partitur / Orchestra: / Strumenti di legno: 3 Flauti grande, 2 Oboi, Corno inglese, 3 Clarinetti, Clarinetto basso, 2 Fagotti, Contrafagotto. / Strumenti d'ottone: 4 Corni, 3 Trombe, 2 Tromboni tenore, Trombone basso, Tuba bassa. / Batteria: Timpani, Gong-gong. / Strumenti a corde: 12 Violini I, 12 Violini II, 8 Viola, 8 Violoncelli, 6 Contrabassi, Arpa, Celesta."

Längst ner på första notsidan (sid. 2) står följande fotnot: "Den inledande satsen i 3/8-takt utgöres av Emil Sjögrens sång: 'Saa standsed og dér den blodets ström.'"

Nederst på sista notsidan (24) har tonsättaren skrivit "Linnéanum den 14 juni 1918."

A2 Stiftelsen Musikkulturens Främjande, Stockholm. Klaverutdrag, renskrift i tusch. Omslag och 7 notsidor. På omslaget står följande: "Elegie / (Vid Emil Sjögrens bår) / Tondikt för orkester / av / Hugo Alfvén / op. 38 / Klaverutdrag". Längst ner på första notsidan står samma fotnot som i A1 och efter styckets slut på sid. 7 samma datering som i A1.

A3 Stiftelsen Musikkulturens Främjande, Stockholm. Klaverutdrag i blyerts. 4 sidor. Överst på sid. 1 står följande: "Vid Emil Sjögrens bår / Hugo Alfvén / op. 38".

A4 Stiftelsen Musikkulturens Främjande, Stockholm. Skiss till klaverutdrag. Omslag och 3 notsidor samt 2 notsidor med inlagor. På omslagets första sida står följande: "Vid / Emil Sjögrens bår." På första notsidan står "Vid Emil Sjögrens bår / Hugo Alfvén". Efter styckets slut på sid 4 står "Linnéanum 29 maj 1918".

Stämmaterial

S Uppsala Universitetsbibliotek. Handskrivna orkesterstämmor. Anteckningar i stämmorna visar att det var detta material som användes vid uruppförandet 1918. Kopior på stämmaterialet har tillhandahållits som hyrmaterial från Abraham Lundquist Musikförlag, Stockholm.

Tryckt utgåva

T Klaverutdrag. Abraham Lundquist Musikförlag, Stockholm [1918].

Huvudkällan, A1, är utförd med stor noggrannhet och innehåller ytterst få fel eller oklarheter. Detsamma gäller det renskrivna klaverutdraget A2, som är utfört med rent kalligrafisk noggrannhet och som utgör förlaga till den tryckta utgåvan från 1918 (T).

Klaverutdraget i blyerts, A3, är fullständigt vad beträffar själva musiken, men det saknas en del bågar, och A4 är mer att betrakta som en kompositionsskiss. När det gäller tempoangivelserna finns det några mindre skillnader mellan partitur och klaverutdrag. Metronomtalen finns t.ex. endast i A1. Detta har lämnats utan avseende, då anvisningarna är utsatta med sådan tydlighet

och konsekvens att det framgår att Alfvén medvetet gjort två olika varianter, anpassade för respektive medium.

Kommentarer

- Instrumentens inbördes ordning i partituret följer **A1**.
- Originalets klaver och transponeringar har generellt behållits i utgåvan. Notera dock följande två punkter:
- Alfvén noterar basklarinetten i A i basklav ("tysk notation"). Detta har följts i utgåvan, men i orkestermaterialet medföljer även en stämma i B i G-klav enligt nutida gängse praxis ("fransk notation").
- Fagotter och tenortromboner är i **A1** sammanskrivna på resp. notsystem och växlar mellan tenor- och basklav. Detta har följts i utgåvans partitur, men i stämmaterialet har utgivaren tagit sig friheten att välja den klav som bedömts lämpligast för resp. stämma. Detta har fått till följd att stämmorna för Fag. II och Tbn. II kommit att noteras helt i basklav.
- Repetitionssiffrorna är Alfvéns egna.
- Kommentarerna nedan avser huvudkällan **A1**, om inte annat anges.

Takt	Stämma	Kommentar
28–29	Vc.	Tenorklaven är utsatt först i början av 29.
33, 35	Vle, Vc.	Accenterna saknas, tillfogade i analogi med Cor. I, II och Tr. I, II. Det finns dock, med tanke på Alfvéns noggrannhet, en möjlighet att frånvaron av accenter är avsiktlig.
53	Cor.	Hornen är sammanskrivna två och två. Nyanserna är utsatta endast under systemen. Utg. har gjort tolkningen att crescendopilen på sjätte 8-delen endast skall gälla överstämmorna. Jfr stråksatsen i 67 och 132.
60	Cor. III, IV	Bågarna tillfogade i analogi med Cor. I, II.
61	Cor. I	Korsförtecknet före sista noten saknas, tillfogat i analogi med övriga melodiförande instrument.
91–92	Cl. I, II	Crescendo- och diminuendopilarna är skrivna under det gemensamma notsystemet men bör endast gälla Cl. I.
100	Cb.	Bågen tillfogad i analogi med 104.
104–105	Cl. III, Tr. II	Avvikelsen från motsvarande stämmor i Fl., Cl. I, II och Tr. III vad gäller bågar och accenter är förmodligen avsiktlig och har inte föranlett någon justering. Motsvarande återkommer i Cl. I i 108–109 och Cor. I, II i 113.

108–109	Cl. I	Se kommentar till 104–105.
113	Cor. I, II	Se kommentar till 104–105.
117	Cor. III, IV.	Sista tonen saknar förtecken, men måste vara noterat ciss, inte cississ.
129		Anvisningen åttondelsnot = måste innehåra att man skall gå över till att dirigera i 6 slag här.
149–150	C. ingl.	Bindbåge över taktstrecket tillagd i analogi med Ob. I. Avsaknaden av nytt korsförtecken i 150 talar för att tonen bör vara överbunden. Jfr även 157–158.
163		Här finns en anteckning åttondelsnot = 96 punkterad fjärdededelsnot. möjligens skrivet med främmande hand. Detta bör ange att man skall dirigera med två slag i takten i ett något snabbare tempo än det ursprungligen noterade.
163	Arpa	Alfvéns anvisning <i>secco</i> får här tolkas som <i>non arpegiato</i> . De använda notvärderna talar inte för korta toner, än mindre i 175.
174–175	Cl. III	Bågen går bara fram till tredje noten i 174, har förlängts till nästa takt i analogi med Cl. II.
186		Överst på sidan och över förstaviolinernas notsystem finns en anteckning i form av en åttondelsnot, antydande att man skall dirigera på 6 slag i takten härifrån. Liksom i 163 kan denna anteckning vara införd med främmande hand.